

The article presents opinions and comments on the ethic-potential entrepreneurship-oriented teaching of general subjects in the development of the activities of a well-rounded person and qualified professionals in the process of socio-economic production.

АНДРАГОГИК ЁНДАШУВ АСОСИДА МАЛАКА ОШИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИ ЛОЙИХАЛАШТИРИШ

М.Т.Мирсолиева – педагогика фанлари доктори

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети

Таянч сўзлар: андрагогика, эвтагогика, диагностика, адаптация, коррекция, ривожлантириш, тьютор, фасилитатор.

Ключевые слова: андрагогика, эвтагогика, диагностика, адаптация, коррекция, развитие, тьютор, фасилитатор.

Key words: andragogy, eutagogy, diagnostics, adaptation, correction, development, tutor, facilitator.

Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг касбий компетентлигини ривожлантиришда уларнинг касбий тайёргарлигини юксак даражада бўлиши, уларда педагогик маҳоратнинг шаклланилиги, замонавий педагогик ва ахборот - коммуникация технологияларини қўллаш кўникма ва малакасини пухта ўзлаштириш, касбий фаолиятга акмеологик, креатив ёндашув мотивациясини қарор топтириш талаб этилади. Мазкур вазифаларнинг амалдаги ижросини таъминлашда олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш жараёнларининг инновацион механизмларини ишлаб чиқиш зарурий аспектлардан саналади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнлари ўз моҳиятига кўра катта ёшли таълим субъектидаги касбий компетентлик ва маҳорат даражасини таъминловчи қуйидаги вазифаларни амалга оширади (1-жадвал).

1-жадвал.

Андрагогик ёндашув асосида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларини лойиҳалаштириш босқичлари

Лойиҳалаш-тириш босқичлари	Жараён мазмуни
Диагностик	Тингловчиларнинг мавжуд билим, кўникма ва малакалари ҳамда касбий фаолият натижаларининг SWOT таҳлили ҳамда мониторингини олиб бориш
Адаптация	Катта ёшли таълим субъектларининг таълим тизимидаги ўзгаришлар, инновациялар, замонавий педагогик ёндашувларга мослаштириш, касбий ўзини ўзи ривожлантириш мотивациясини қарор топтириш
Коррекция	Касбий-педагогик ва бошқарув вазифаларини самарали ҳал этишга хизмат қилувчи илғор хорижий тажрибалар, инновацион-интерактив технологиялар ва соҳадаги замонавий тенденциялар билан боғлиқ янги билим ва компетенцияларни ривожлантириш
Ривожлантириш	Бошқарув ва касбий фаолият соҳасини ташкил этиш бўйича тажрибаси. маҳорати ва касбий маданиятини ривожлантириш.

Маълумки, андрагогик таълим - эркин, ўзаро ишончни шакллантиришга қаратилган, норасмий, ижодий таълим муҳити бўлиб, унда ўзаро ҳурмат, ҳамкорлик, коллоборатив, қўллаб-қувватловчи, шахсга ва эҳтёжларга йўналитирилган очиқ таълим тамойилларига асосланилади. Сўнгги йилларда андрагогика тушунчасига параллел равишда эвтагогика тушунчаси ҳам қўлланилиб келинмоқда (Stewart Hase, Chris Kenyon – 2000 йил). Эвтагогика – катталарнинг ўзини-ўзи, мустақил ривожланиш ҳамда узлуксиз мустақил таълим тамойиллари ўрганувчи методологик ёндашувлардан саналади.

Тадқиқотларимиз жараёнида илмий-назарий манбаларни ўрганиш, шунингдек мазкур соҳадаги педагогик-психологик тадқиқотларни таҳлил этиш асосида, андрагогик таълимдаги ёш категорияларини қуйидагича белгиладик:

Биринчи категория (25 ёшгача) – мутахассислиги бўйича базавий билимларга эга ёки тўлиқ эга бўлмаган, касбий ва шахсий ривожланиш дастурларига эҳтиёжи юқори бўлган тингловчилар гуруҳи;

Иккинчи категория (25-45 ёш) – касбий билимлар ва муайян иш тажрибасига эга, касбий ривожланиш ва ўзини-ўзи намоён этиш мотивацияси етакчи бўлган тингловчилар гуруҳи;

Учинчи категория (45 ва ундан юқори) - ижтимоий ва касбий статусга эга бўлган, шу билан бирга ўзини-ўзи касбий ривожлантиришга ва ўзаро тажриба алмашишга, ҳамкорликда ўрганишга мойил тингловчилар гуруҳи.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш тизимида ўқитиш сифатини ошириш, таълим методологияси ва ўқув жараёни технологиясини тубдан янгилаш, ўқув жараёнининг замонавий ўқув-методик таъминотини такомиллаштириш, соҳага оид илғор тажрибаларни ўзлаштириш ва улардан фойдаланиш катталар таълимини ташкил этишнинг муҳим механизмларидан саналади.

Илмий далилларнинг назарий таҳлили, уларни умумлаштириш ва тизимлаштириш, шунингдек, илғор педагогик тажрибаларни ўрганиш асосида тадқиқотларимиз натижасида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларидаги андрагогик таълим модели асосида лойиҳалаштириш тузилмаси ишлаб чиқилди (2-жадвал).

2-жадвал.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларидаги андрагогик таълим модели

Ташкилий-дидактик тизим	Мазмуни
Мақсад	Мавжуд касбий билим, кўникма ва тажрибага асосланган ҳолда ўзини ўзи касбий-шахсий ривожлантириш ва бошқариш билан боғлиқ метакомпетенцияларни ривожлантириш
Тамойиллар	Мустақиллик, тизимлилик, ҳамкорликдаги фаолият, тажрибага асосланган ўқитиш, таълим мазмунини индивидуаллаштириш ва табақалаштириш, эҳтиёжларга йўналганлик, мослашувчанлик
Жараён босқичлари	Диагностика, малака ошириш жараёнлари мазмунини лойиҳалаштириш, амалга ошириш, рефлексия ва коррекция

Педагог-тьютор, фасилитатор вазифаси	Эҳтиёжларни ўрганиш, идентив ўқув мақсадларини белгилаш, таълим мазмуни ва ўқитиш технологияларини ёш ва тажрибага мослаштириш, йўналтириш, фасилитация, илмий-методик қўллаб-қувватлаш, ижодий таълим муҳитини яратиш, педагогик мониторинг
Таълим олувчи-тингловчи вазифаси	Индивидуал касбий ривожланиш траекториясини белгилаш, янги касбий компетенцияларни ўзлаштириш, метакогнитив фаоллик, ўзини ўзи баҳолаш
Ташкилий шакллар	Маъруза-мунозара, тренинг, лойиҳавий таълим, кейс таҳлил, акмеограмма таҳлили, рефлексив семинарлар, очик дарслар таҳлили, амалиёт ва бошқ
Мазмун	Олий таълимнинг норматив-меъёрий ҳужжатлари, Илғор таълим технологиялари ва педагогик маҳорат, Амалий хорижий тил, ахборот-коммуникация технологиялари, Тизимли таҳлил ва қарорлар қабул қилиш, махсус фанлар бўйича замонавий билимлар ва компетенцияларни ривожлантириш
Назорат ва баҳолаш	Ассесмент тизими, лойиҳа тақдимоғи, портфолио, акмеограмма, импакт мониторинг

Мазкур тузилмада қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларида раҳбар ва педагог кадрлар касбий компетентлигини ривожлантиришда ўзига хос ўрин тутувчи асосий таркибий тузилмалар: метакомпетенцияларни йўналтирилган андрагогик таълим мақсади; мустақиллик, тизимлилик, ҳамкорликдаги фаолият, тажрибага асосланган ўқитиш, таълим мазмунини индивидуаллаштириш ва тақбақалаштириш, эҳтиёжларга йўналганлик, мослашувчанлик каби методологик тамойиллари; диагностика, лойиҳалаштириш, рефлексия ва коррекцидан ташкил топган касбий компетентликни ривожлантириш жараёни босқичлари, педагог-тьюторнинг вазифаси, таълим олувчилар-тингловчиларнинг когнитив фаолияти мазмуни, шунингдек, педагогик шарт-шароитлар ва воситалар тизимини аниқлаб олиш, таълим жараёнини самарали ва тўғри ташкил этилишини таъминлайди.

Олиб борган изланишларимиз натижалари раҳбар ва педагог кадрлар касбий компетентлигини ривожлантириш жараёнларида касбий тайёргарлик мазмуни ва сифатига қўйиладиган малака талаблари, компетенцияларга асосланган таълим дастурлари мазмуни асосидаги касбий ривожлантириш тизими билан амалий таълим муҳити ўртасидаги ўзаро таъсирлашув механизмларини такомиллаштириш зарурлигини кўрсатди.

Мазкур жиҳатлар асосида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларида раҳбар ва педагог кадрлар касбий компетентлигини ривожлантириш механизмларини такомиллаштиришда қуйидаги йўналишларга алоҳида эътибор қаратилди:

мазмун жиҳатидан раҳбар ва педагог кадрлар касбий компетентлигини ривожлантиришга қўйиладиган малака талаблари, таълим дастурларини фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграцияси асосидаги инновацион ёндашувлар ва илғор хорижий тажрибалар билан интеграциялашувини таъминлаш;

ташкилий жиҳатдан ўқув жараёнларини андрагогик таълим талаблари асосида лойиҳалаштириш, яъни тингловчиларнинг ижтимоий мавқеи, шахсий ва касбий индивидуаллигини эътиборга олган ҳолда соғлом-ижодий таълим муҳитини яратиш;

методик жиҳатдан андрагогик таълимни ташкил этиш бўйича тренерлик курсларини ташкил этиш, ўқув жараёнининг интерактив, рефлексив, витаген ва аутентик технологиялари ҳамда масофадан ўқитиш шакллари асосланган ахборот-методик таъминотни такомиллаштириш, халқаро илмий маълумот базаларидан кенг фойдаланиш; касбий ривожланиш ҳамда индивидуал касбий эҳтиёжларга йўналтирилган ахборотлаштирилган таълим муҳити, очик онлайн ресурслар базасини такомиллаштириш.

Адабиётлар

1. Базаров Т.Ю., Еремена Б.Е. Управление персоналом: Учебник для вузов /Под ред. Т.Ю. Базарова, Б.Л. Еремена. 2-е изд., перераб. и доп. - М: ЮНИТИ, 2002, -С. 560.
2. Деркач А., Зазыкин В. Акмеология: Учебное пособие СПб. – Питер: 2003, –С. 256.
3. Ишмухамедов Р., Абдукодиров А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар (таълим муассасалари педагог-ўқитувчилари учун амалий тавсиялар). – Т.: “Истеъдод” жамғармаси, 2008, 180- б.
4. Мирсолиева М.Т., Ишмухамедов Р.Ж. Ўқув жараёнида инновацион таълим технологияларидан фойдаланиш. Методик қўлланма. – Тошкент: “Фан ва технология”, 2014, 60- б.
5. Мирсолиева М.Т. Андрагогиканинг таракқиёт йўналишлари. // Илмий хабарнома.- Андижон: 2016, № 4. 97-100-б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада катталар таълимини ташкил этишнинг ижтимоий-педагогик зарурати, андрагогика ва эвтагогика методологияси, андрагогик ёндашув асосида қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларини лойиҳалаштириш, шунингдек қайта тайёрлаш ва малака ошириш жараёнларидаги андрагогик таълим модели хусусида сўз юритилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются социально-педагогическая необходимость организации образования взрослых, методология андрагогики и эвтаго, построение процессов переподготовки и повышения квалификации на основе андрагогического подхода, а также модель андрагогического образования при переподготовке и повышении квалификации.

SUMMARY

The article discusses the socio-pedagogical necessity of the organization of adult education, the methodology of andragogy and eutago, the design of retraining and advanced training processes based on the andragogical approach, as well as the model of andragogic education in retraining and advanced training.